

Posudek rigorózní práce

Tereza Vandrovcová: Status zvířat jako experimentálních objektů v širší sociologicko-historické perspektivě

Práce je orientována na sociologické aspekty analýzy morálního statusu pokusných zvířat v kontextu biomedicínckého výzkumu. Autorka postupuje od náčrtu teorie morálního statusu zvířat k praktické analýze způsobu, jímž jsou zvířata objektivizována moderní vědou k cílům jejich instrumentálního využití. Práce se soustřeďuje na hlavní problém sociálního konstruování pokusných zvířat, dále na rozpory této konstrukce a její důsledky – jednak pro pokračování globální ekologické krize, jednak pro společnost, člověka a jeho vztahy a interakce. Autorka ukazuje možnosti propojení sociologické analýzy systémových rámců statusu zvířat v laboratorní i vzdělávací praxi s etickými dilematy, jež vznikají v interakci lidských a mimolidských jedinců. Toto propojení pak umožní postupovat směrem k antropologické sebereflexi ve vztazích vnímajících a cítících bytostí. Autorka v závěrech své analýzy latentních momentů reality vědních stereotypů a laboratorní praxe ukazuje na potřebu reflektovat podstatné změny v širší kulturní definici lidské odpovědnosti k druhým. Práce inspiruje k hlubšímu promýšlení vztahu mezi rozumem a citem, komunikací a ovládním, přirozeným a umělým.

Pozitivním přínosem je systematickosti diplomové práce, která usiluje o sociologický pohled na hledání sociálních kořenů sociální konstrukce přírody. To autorka demonstruje na vlivech systémového působení vzdělávacího procesu vědeckých a výzkumných pracovníků, jež podle ní reprodukuje mechanistický materialistický stereotyp vnímání živých organismů jako věcí, objektů a znemožňuje otevřenou diskusi o etice zacházení se zvířaty v laboratořích. Autorka mluví o „produkčním pojetí přírody“ jako o konstrukci umělého světa jako věci. Zdá se, že by k hlubší analýze sociálních kořenů bylo třeba více zohlednit sociokulturní dynamiku vztahů panství v podobě hegelovsko-marxovského odcizení-zvěčnění, weberovské instrumentální racionalizace či foucaultovské diskursivní moci označování.

Autorka ve svých závěrech konstatuje potřebu výzkumných pracovníků osvobodit se od dosud rigidních pravidel a rozvíjet humánní přístup. Spornou otázkou však je výzva ke změně „laboratorní kultury“, jež má spočívat v posílení komunikace a empatie, „osvobození citů empatie“ ze strany lidí, kteří jsou vyškoleni k opačnému postoji a sami jsou často nositeli objektivizace a distance. Tito lidé jsou totiž sami podřízeni systému neosobního panství, jehož pravidla oddělují funkci a osobu tak, že aktér jen reprezentuje funkční dovednosti. Autorka sama konstatuje, že vědci – jako hlavní aktéři laboratorní ekologie – podléhají stereotypní rutině moderní dělby práce, účelové racionalizaci cílů výzkumu, jež podporují neosobní a nepřímé zakoušení vztahů. Nedostatkem práce je fakt, že autorka opomíjí možnou kritiku sociologických přístupů, které se příliš omezují na mikroanalýzu světa laboratoře a abstrahují od širších ekonomických aktérů (investorů vědy) a zájmů zisku spojených s kapitalistickou akumulací. Vědecké vědění a výzkum jsou dlouhodobě zaintegrovány nejen v systémech produkce zboží (a komodifikace vědy), ale také v systémech reprodukce kapitálu (finanční spekulace) a privatizace vědy i vzdělání. Užitelné a instrumentalizované zájmy výzkumníků souvisí s interesech kapitalistického byznysu.

Posledním momentem je skutečnost, že například současné trendy genetického a bioinženýrského výzkumu vyvolávají mravní dilemata i hrozby a rizika nejen ve vztahu ke zvířatům, ale k lidem jako k ohroženému a sebeorožujícímu se druhu.

Přes dílčí kritické poznámky považují práci za přínosnou a doporučují k obhajobě jako práci rigorózní.

PhDr Oleg Suša CSc,

Praha 4.4.2011